

Snježana Buzov

God. Titius, god.1, br. 1 (2008.), 21-31

UDK: 94 (497.5 Skradin) ”15”

94(=163.46: =512.161.) ”15”

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 25. 11. 2008.

Prihvaćeno: 15. 12. 2008.

O GAZIJAMA I HAJBARU: OSVOJENJE SKRADINA U KRONICI MUSTAFE CELÂLZÂDEA

Sažetak: *Ovaj rad donosi analizu jednog suvremenog osmanlijskog opisa osvojenja Skradina (1522.) čiji je autor glasoviti osmanlijski povjesničar i visoki činovnik Osmanskog carstva Mustafa Celâlzâde. Rad istražuje nekoliko pitanja: što, kako i zašto Celâlzâde bilježi u svom opisu, te kakve značajne podatke donosi o događaju. Kao i u sličnoj literaturi 16.stoljeća u Europi, i ovdje se rabi retorika sukoba dviju religija, koja zauzima veći dio opisa. Također, gotovo je potpuno odsutan kontekst događaja u široj regiji jer, slijedeći zahtjeve žanra, Celâlzâde bilježi samo sadržaj vijesti koje su stigle u osmansku prijestolnicu, a ne i sve što je on mogao znati o predmetu. Od značajnih podataka o samom događaju posebno se izdvaja podatak da je inicijator bitke bio hercegovački sandžak beg Mahmudbeg, a ne bosanski sandžakbeg Husrev beg. Uz to Celâlzâde navodi da se odsudna bitka za Skradin odigrala na nekom otvorenom prostoru u blizini tvrđave, a ne u napadu na samu tvrđavu.*

Ključne riječi: *Celâlzâde, Skradin, osmanlijsko osvojenje, Mahmud beg, Bektaş aga, religijski sukob, kronika*

U trećem desetljeću 16. stoljeća osmanski su se teritoriji na krajnjem zapadu i jugozapadu carstva proširili i obuhvaćali su veće dijelove hrvatskih zemalja. Za razliku od ekspanzije na sjeveru k ugarskim teritorijama, koja je najvećim dijelom bila rezultat velikih vojnih akcija na čelu sa samim sultanom Sulejmanom Veličanstvenim, mletački teritoriji u Dalmaciji te dijelovi Slavonije i Like zauzeti su inicijativom lokalnih snaga, tj. vojske predvođene bosanskim namjesnikom, čuvenim Husrev begom. Iako su u odnosu na ukupni osmanski teritorij ovo bili relativno mali pomaci, vijesti o ovim osvajanjima redovno se stizale u Istanbul i uredno bilježene i u dokumentima Carstva i u suvremenim kronikama. Jedan od najznačajnijih povjesničara carstva, ujedno i njegov visoki administrator čiji je rad obilježio i definirao brojne promjene koje su se dogodile u carstvu u 16. stoljeću, Mustafa Celâlîzâde (č. Dželâlîzâde), u jednom od svojih povijesnih djela zabilježio je osvojenje Skradina od strane osmanske vojske.

Celâlîzâde, čija je obitelj bila porijeklom iz grada Tosya u sjevernoj Anadoliji, rođen je 895. ili 896. hidžretske godine (1490.-91. n.e.) u nekom od balkanskih gradova, možda čak i u Sarajevu, gdje je njegov otac jedno vrijeme bio postavljen za suca (kadiju).¹ Mladost je proveo po raznim balkanskim gradovima. Nakon završetka školovanja na u to vrijeme najvišoj po rangu školi Osmanskog carstva – Sahn-I Semân u Istanbulu, ostvario je zavidnu karijeru visokog administratora carstva. Između ostalog, zauzimao je poziciju najvišeg administratora carstva - *nişancı* (č. nišandži), pa je zbog te funkcije ostao poznat i kao *Koca Nişancı*, kojim se imenom često spominje u izvorima. Umro je 975. h./1567. n.e.

Pisanjem povijesnih djela u žanru *târih* bavili su se uglavnom upravo osmanski administratori, ljudi visokog obrazovanja koji su obavljali značajne birokratske funkcije u carstvu. Celâlîzâde je u oba posla bio iznimno uspješan te se smatra jednom od najznačajnijih ličnosti carstva, i kao administrator i kao povjesničar. Kao administrator poznat je po sastavljanju općih zakonika (*kânûnnâme*) u vrijeme sultana Selima (1512.-1520.) i Sulejmana Veličanstvenog (1520.-1566.), te po sastavljanju *kânûnnâme* Egipta 1525. Djelo čiji je jedan odlomak predmetom analize u ovom radu, *Tabakât ül-Memâlik ve Derecât*

¹ Podaci o Celâlîzâde-u mogu se naći u gotovo svim općim povijestima Osmanskog carstva. Uz to njegov život i djelo bili su predmetom i zasebnih studija. Tako, na primjer, turski povjesničar Ismail Hakkı Uzunçarşılı tvrdi, na osnovi brojnih osmanskih kronika i biografskih rječnika, da je Celâlîzâde rođen u Tosyi 1490.-91. (I. H. Uzunçarşılı, "Onaltıncı Asır Ortalarında Yaşamış Olan İki Büyük Şahsiyet: Tosyalı Celâlî zâde Mustafa ve Salih Çelebiler," *Belleten* 22 (87): p. 392.). Najnovija istraživanja u kojima je rekonstruirana karijera njegovog oca Celâleddina, ukazuju da je ta tvrdnja neodrživa, te da je Mustafa rođen najvjerojatnije u nekom od balkanskih gradova u kojima je služio njegov otac (Kaya Şahin, *In the Service of the Ottoman Empire: Celalzade Mustafa (ca. 1490.-1567.), Bureaucrat and Historian*, University of Chicago, 2007, doktorska disertacija, p. 21-22.

ül-Mesâlik (Klasifikacija zemalja i gradacija postupaka),² jedno je od njegova dva povijesna djela.³ Njegov sadržaj obuhvaća događaje iz razdoblja vladavine Sulejmana Veličanstvenog. Kao i druge kronike, ovo je djelo strukturirano kao niz opisa događaja u carstvu koji nisu nužno međusobno povezani i koji se izlažu kronološki. Jezik Celâlîzâdea je vrlo bogat, s mnoštvom metafora i referenci na razne događaje i važne osobe iz povijesti islamskog svijeta, pa i iz predislamske povijesti Bliskog Istoka, osobito Perzije, kao i hieropovijesti, tj. biblijske i kur'anske povijesti. Njegov je osmanski turski iznimno bremenit perzijskim utjecajima, ne samo u rječniku, nego i prenošenjem cijelih fraza, može se reći, čak i u sintaksi. Nasuprot stilskom bogatstvu ovaj tekst je prilično siromašan u samom opisu događaja i njihovoj interpretaciji. Nerijetko, on ne donosi nikakav širi kontekst događaja koje opisuje. Njegova su poglavlja (*derecât*) jednostavno zabilježeni izvještaji (*akhbâr*) o događajima na koje se odnose. Takav je slučaj i s njegovim opisom osmanskog osvojenja Skradina. To je ujedno i jedini njegov osvrt na osvajanja u Dalmaciji. Poglavljima koja mu prethode i onima koja slijede poslije jedino je zajedničko to što su se događaji koji se opisuju svi dogodili u 1522. godini. Zahvaljujući tome i saznajemo kada je, prema Celâlîzâdeu, osvojen Skradin, jer u samom poglavlju nema datuma.

Očevidno je da ovaj opis nema pretenzija ponuditi preciznu sliku događaja kao jedne vojne operacije. On je više usmjeren ka veličanju i slavljenju jedne važne pobjede i njenih glavnih protagonista. Stoga se sasvim uklapa u retoriku sličnih opisa gdje su osmanski vojnici nazivani *gazijama*,⁴ a njihove vojne akcije *džihadom*.⁵ Također se i za protivničku stranu koriste uobičajeni izrazi poput "nevjernici" (*küffâr* < sing. *Kâfir*) s pridjevima kao bijedni (*hâksâr*), ili u izrazima

² Za ovaj rad korišteni su faksimili djela objavljeni u: *Geschichte Sultan Süleymân Kânûnis von 1520 bis 1557, oder Tabakât ül-Memâlik ve Derecât ül-Mesâlik von Celâlîzâde Mustafa gennant Koca Nişânçı*. In Faksimile hrsg. Nach der Berliner Handschrift. Priredila Petra Kappert (Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland), Wiesbaden: Franz Steiner, 1981, 76a-77a (Dalje: *Tabakât*).

³ Celâlîzâde je napisao još i povijest vladavine sultan Selima I, pod naslovom *Selimnâme* (Knjiga o Selimu).

⁴ Od arapskog *ghazi*: onaj koji sudjeluje u napadima na nevjernike. Također se koristi i kao počasni naslov za nekoga tko se istakao u takvom ratovanju (*ghazw*, *ghazâ*). Rani osmanski sultani su nosili atribut Gazi kao počasnu titulu uz njihovo ime. Termin se najčešće javlja u kontekstu samooporganiziranih grupa u pograničnim područjima. (Vidi detaljnije u: Irene Melikoff. "Ghâzi," *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. Edited by: P. Bearman, Th. Bianquis, C. E. Boswoerth, E. van Donzel and W. P. Heinrichs. Brill, 2008. Brill Online.)

⁵ Od arapskog *jihad*. Etimološki označava *trud*, *napor* usmjeren ka određenom cilju, ili pak *trud* usmjeren prema sebi s ciljem dostizanja vlastite moralne i religijske perfekcije. U navedenom značenju osobito često se javlja i kao "duhovni džihad" ili pak "veliki džihad", za razliku od "malog" ili "fizičkog" džihada, tj. vojne akcije s ciljem ekspanzije islama (kao kod Celâlîzâdea), s tim što može označavati i vojnu akciju s ciljem obrane islama (E. Tyan. "Djihâd" *Encyclopedia of Islam, Second Edition*).

poput nevjernici osuđeni na propast (*küffâr-i hasâret*). Celâlzâde za protivnike koristi i riječ *muşrik* (*muşrik*), koja bi se mogla uvjetno prevesti kao *mnogobožac*, premda konkretno ukazuje na vjerovanje u Sveto Trojstvo na koje Kuran opetovano aludira kada opisuje kršćansko zastranjenje, te riječ *dalâlet* koja označava (vjersko) zastranjenje, zabludu.

Kada veliča osmanske vojnike autor koristi veliki repertoar riječi koje označavaju junaštvo, srčanost, hrabrost, čvrstinu, i odlučnost. Najosudniji trenutci bitke nisu konkretni opisi vojnih operacija, nego slike sukoba između dvije vojske u kojima, upotrebom singdohe, umjesto ratnika nastupaju i ratuju njihovi mačevi i koplja, a njihovi su protivnici svedeni na vratove koje treba posjeći, kao na primjer u rečenici: *Şimşir-I feth vifâkları hûn-i i'nâqil sâhib-I şakâka 'atşân idi* (Mačevi u borbi za osvojenje bili su žedni krvi vratova, vlasnika glava).⁶ Veći dio sačinjava retorika sukoba između vjernika i nevjernika, te veličanje junaštva osmanskih ratnika – gazija. Što ostaje u tekstu kao podatak o samoj bitci te kao distinktivna osobina povijesnog i suvremenog bilježenja Celâlzâdea?

Prije nego skrenemo pozornost s retoričkih elemenata na sadržajni aspekt Celâlzâdeova prikaza osvojenja Skradina, potrebno je objasniti jednu važnu osobinu ovog teksta. Naime, ovaj tekst nije konzistentno i povezano pripovijedanje o događaju. Točnije, njegova struktura se može opisati kao visokostilizirano redanje informacija u prvom dijelu, i kao bilježenje nekog usmenog izvješća o bitci u drugom dijelu. Dakle, autor ne nudi narativni prikaz, nego samo zapis o bitci, i njegova je autorska intervencija ograničena na jezik i stil. U ovom postupku Celâlzâde u cijelosti slijedi osnovni zahtjev žanra koji je sažet u dvojnog terminu *tahrîr ü tasnîf* kojim se u osmanskome turskom označava pisanje kronika, tj. bilježenje suvremenih događaja na osnovi vlastitog svjedočenja autora ili pak izvještaja i dokumenata koji su mu dostupni, te njihova klasifikacija i kompilacija.

Struktura opisa je vrlo jasna: najprije se daje mjesto događaja, njegov glavni akter, opis događaja i na kraju epilog. Na samom početku Celâlzâde govori o širem okruženju, tj. o sandžaku Hercegovini (Hersek) za koji kaže da je pogranična pokrajina (sandžak) Islama. Nadalje, prva osoba koju spominje i čiju hrabrost i odlučnost hvali jest Mahmud beg, hercegovački sandžkbeg. Zatim Celâlzâde bilježi da je na tim stranama “koje su blizu nesretnoj Ugarskoj” Skradin “jedna od čvrstih tvrdjava čiji vrhovi dotiču nebo a temelji vodu, građevina utvrđena poput Khajbara,” te da je spomenuti beg “naumio osvojiti tu glasovitu tvrđavu.”⁷ U hrvatskoj historiografiji, kao i u radovima bosanskih povjesničara koji su se bavili temom osvajanja hrvatskih teritorija, i onih pod habsburškom i onih pod mletačkom vlašću, pripisivana su bosanskom namjesniku (sandžakbegu) glaso-

⁶ *Tabakât*, 76b.

⁷ *Ibid.* 76a.

vitom Husrev begu. Celâlzâde dakle donosi podatak da je, makar kad je Skradin u pitanju, osvajanje izvršio Mahmud beg, hercegovački sandžakbeg. Točnije, kao što se kasnije iz opisa vidi, najistaknutiji ratnik i komandant u ovoj bitci bio je izvjesni Bektaš, kojemu ćemo posvetiti više pozornosti kasnije, a Mahmud beg se spominje samo na početku opisa. Bilo da je izravno sudjelovao u bitci, ili je bio njen inicijator, a komandant samo *ex officio*, Mahmud beg, a ne Husrev beg, je bio službeni osvajač Skradina. Zašto bi Celâlzâdeova kronika bila vjerodostojan izvor za takvu tvrdnju?

Jesu li vijesti koje su stizale u Istanbul bile vjerodostojne i je li Celâlzâde bio na izvoru tih vijesti? Posljednje pitanje gotovo nije ni potrebno postavljati, jer je kao visoki činovnik carstva u prijestolnici Celâlzâde zasigurno znao sve što je znao i sultan kada su u pitanju završni izvještaji s ratišta.

Iako je čitav opis stiliziran, i ratnički podvizi opisani gotovo rutinskim glorificiranjem junaštva osmanske vojske, ključni elementi izvještaja koji se odnose na mjesto, vrijeme i glavne protagoniste događaja morali su biti točni. Razlog za to treba tražiti u praksi nagrađivanja onih koji su bili uključeni u podvig, a u slučaju poraza kažnjavanja vinovnika. Uz to bilo je potrebno poslati sultanu i dokaze o pobjedi, poput tvrđavske zastave, pa i glava glavnih komandanata, kada su to bile značajne osobe. Naime, za karijeru jednog osmanskog komandanta bilo je jako važno da vijesti o njegovom podvigu stignu u Istanbul, bilo kao preduslov za povećanje njegovog prihoda ili kao referenca za buduća napredovanja i premještanje na važnije funkcije u carstvu. Ni Mahmud beg ni Husrev beg ne bi dozvolili da se njihove zasluge pripisuju nekom drugom. A Celâlzâde je po prirodi svoje funkcije morao znati što je službeni izvještaj o bitci za Skradin. Podatci koje o Mahmud begu i njegovoj akciji donosi Celâlzâde sasvim su dovoljni za približe razumijevanje njenog značaja. Naime, on bilježi da je Mahmud beg “naumio osvojiti ovu glasovitu tvrđavu,” ali kad su “snovi o novoj tvrđavinevjesti ostali bez odgovora i bez odluke”, on je skupio lokalne junake u borbi protiv nevjernika “i zanesenjake i razumne” (*divâne ü ferzâne*), dakle sve koji su se htjeli pridružiti te da je “s jednim brojem izabраниh i vještih junaka stigao pred tu tvrđavu pa su izvršili napad”.⁸ Ono što se da iščitati iz kratke i stilizirane informacije o Mahmud begu jest to da je napad na Skradin bio osobna odluka i inicijativa hercegovačkog sandžakbega.

Celâlzâde daje prilično detaljan opis same tvrđave. Prvo, uspoređuje je s Hajbarom (orig. Khaybar). Iako ne daje ništa osim imena, koje se pojavljuje kao metafora za izuzetno utvrđeno, neosvojivo mjesto, najvjerojatnije se uporedba odnosi na planinski prijevoj Khaybar (ili Khayber) koji razdvaja dolina Inda od Afganistana. Savlađivanje ovog prijevoja bilo je od odsudne važnosti za mnoge

⁸ *Tabakât*, pp. 76a-76b.

vojskovođe u povijesti, od Aleksandra Velikoga, preko Mahmuda od Gazne, do Babura, vijesti o čijem osvojenju Indije su morale biti još u svježem pamćenju među dobro obavještenim Osmanlijama, kakav je bio Celâlzâde.⁹ Za Skradin Celâlzâde još kaže i da je bio tvrđava “jednom stranom omeđena franačkim morem, a ostalo njeno okruženje je sve kamen na kamenu (*sang ber sang*), poznato po nepristupačnosti”, te dodaje da je “izgradjena sa kulama i tornjevima na koje se teško ispeti” i “tvrđava u franačkim zemljama glasovita po neosvojivosti i tvrdoći.”¹⁰ Naravno, izvještaj posvećuje pozornost opisu tvrđave kako bi se naglasilo značenje njenog osvajanja.

S početkom napada osmanske vojske stigle su i vjesti o pomoći koja stiže od strane “nevjerničkog kralja,” tako da je od strane vođa na protivničkoj strani (koje Celâlzâde slikovito naziva okorjelima stubovima tvrdoglavog mnogoboštva¹¹) organiziran krajnji napor u obrani, tako da su mogli odolijevati u borbi s islamskom vojskom. Sljedeća informacija koju bilježi Celâlzâde govori o Bektašu, “junaku predanom džihadu, iskorjenitelju nevjernika, koji je postao vođa izvidnice”, da bi odmah potom dodao da je jedna grupa gorštaka pod okriljem noći odjahala kako bi nanijela štetu pobjedničkim gazijama.¹² Po svemu sudeći, Bektaševa izvidnica je otkrila ovu grupu, iako Celâlzâde to izravno ne navodi.

Opis Bektaša ne objašnjava njegovu poziciju u osmanskoj vojsci, niti daje dojam da je njegovo izviđanje bilo naredeno ili organizirano od strane neke više komande. Razlog tomu je upravo ranije objašnjeni stil izvještaja. Dakle, iako je moguće da je Bektaš doista bio imenovan da vodi određene operacije u ovoj bitci, iz samog teksta to se ne vidi. Ono što se vidi i na što posebno ukazuje izraz “predan džihadu” (*cihâd ma‘âş*) jest da je Bektaš, po svoj prilici, pripadao lokalnim jurišnicima koji su kontinuirano upadali na neprijateljski teritoriji. Navedeni izraz *cihâd ma‘âş* može se doslovice prevesti i kao “netko tko živi/izdržava se od ratovanja s nevjernicima.” U svakom slučaju ovaj izraz odaje osobu koja je po svoj prilici pripadala, i vodila, samoorganizirane ratnike – *gazije* – u pograničnoj zoni.

---

⁹ Bosworth, C.E. “*Khaybar*.” *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. Druga manje vjerojatna mogućnost je oaza Khaybar, 150 km sjeverno of Medine u današnjoj Saudijskoj Arabiji, koja je pokorena u 7-oj godini po Hidžri (koncem trećeg desetljeća VII. stoljeća). Oaza nije bila osobito utvrđena, ali je bila glasovita po bogatstvu svog stanovništva koje se sastojalo od židovskih i hebreiziranih plemena. Pohod na ovu oazu je bio motiviran izdajstvom židovskog plemena Banu Nâdir koji su ranije bili sklopili savez s plemenima Medine pod vodstvom Muhameda (Norman Stillman, *The Jews of Arab Lands: A History and Source Book*, Philadelphia: The Jewish Publication Society of America, 1979, pp. 17-19; 145-149).

¹⁰ *Tabakât*, 76a. Pridjev “franački” (Frenk) ovdje se kao i u svim osmanskim tekstovima javlja u značenju “europski”.

¹¹ Ovdje je rječju “mnogoboštvo” preveden originalni izraz *şirk* (vidi ranije u tekstu objašnjenje riječi *muşrik*).

¹² *Tabakât*, p. 76b.

Sukob između dvije vojske počeo je u zoru, nakon noći u kojoj se navedena grupa gorštaka (lokalnih vojnika?) pokušala prikrasti osmanskoj vojsci. Bitka se vodila između te grupe i osmanske vojske na nekom otvorenom prostoru koji se ne opisuje, kao što se ne navodi ni brojno stanje vojske. Iz opisa bitke, koji je krajnje stiliziran, vidi se da je osmanska vojska imala znatnu konjicu, te da se i protivnička strana hrabro borila, iako je bila osuđena na propast i razorni poraz. Uz ranije spomenute laude osmanskim ratnicima i njihovima mačevima, opis bitke je dan kroz usporedbu bojnog polja, koje je bilo toliko preplavljeno krvlju protivnika da je izgledalo poput polja tulipana, i metaforu koja unosi element vjerske borbe, gdje se bojno polje naziva “stratištem duša”.¹³

U dramatičnom opisu završnice bitke teško je razlučiti stvarni rasplet stvarnog sukoba na bojnopolju od opisa vrhunca bitke kao jedne katarze, gdje do izražaja dolazi Celâlîzâdeov osebusni stil, a njegove rečenice postaju neprohodne šume metafora. Ono što je izvjesno jest da su u konačnici “pobornici vjere, muslimansko mnoštvo, postali pobjednicima nad prijetvorničkom mnogobožačkom grupom”.¹⁴ Trenutak u kojem je to postalo izvjesno mogao je voditi i k drukčijem raspletu. Agonija bitke uspoređena je s ognjem sudnjeg časa, a bojno polje s divljom pustinjom koja je potamnijela. Pobjeda je stigla u trenutku kada se vidjelo da se “ugnjetačko i ignoratno mnoštvo” spremalo bježati.

U epilogu bitke ponovo se javlja Bektaš, koji je opisan kao vođa gazija i pobjednik. Nakon pobjede on vodi vojnike u kažnjenički pohod na poraženu vojsku, za koju kaže da je u žalosnom stanju. Tu dolazi do pogubljenja i zarobljavanja protivničkih vojnika, a njihove se zastave obaraju. Završni pohod na samu tvrđavu je još jedan podvig osmanskih vojnika, a uspoređuje se s lavovima i junacima koji ubijaju zmaja. No, ni ovdje kao ni u prethodnom opisu bitke između dviju vojski nema konkretnih podataka o tome tko je pogubljen i zašto, niti koliko je neprijateljskog ljudstva zarobljeno. Umjesto toga, dan je jedan literarni, gotovo epski opis bitke i pobjede, gdje se, kao i ranije, naglašava herojstvo vojnika i sudbonosni aspekt pobjede vjernika nad nevjernicima. Padom i osvojenjem tvrđave, piše Celâlîzâde, pala je i osvojena i njena okolica, odnosno krajevi koji su joj pripadali.

U dva navrata Celâlîzâde prekida kazivanje stihovima. U stihovima kojima završava opis osvojenja govori o još jednoj sretnoj vijesti koja stiže sultanu, a riječ je o još jednoj blistavoj pobjedi mača svijeta koji se obrušio na neprijateljsku pokrajinu.

Iz Celâlîzâdeova je opisa razvidno da se glavna bitka za osvojenje Skradina odigrala izvan same tvrđave, a da je napad na samu tvrđavu uslijedio nakon pobjede u toj bitci. Nije jasno kakva i koja je to vojska bila koja se sukobila s os-

¹³ *Tabakât*, 76b.

¹⁴ *Tabakât*, p. 76b.

manskom vojskom na nekom polju u blizini Skradina. U tekstu se spominju samo gorštaci (tâgîler), koji su se pokušali prikrasti osmanskoj vojsci tijekom noći. Međutim, ne zna se tko su oni bili niti odakle su došli, da li iz tvrđave ili iz njene okolice. Na samom početku teksta Celâlzâde navodi da se sandžak Hercegovina nalazi na granicama “nesretne Ugarske” te, nešto poslije, da su zapovjednici u tvrđavi očekivali pomoć kralja. Kod njega, međutim, nema vijesti o tome da su krajevi sjevernije od Skradina, uključujući Drniš i Knin, bili osvojeni otprilike u isto vrijeme. Ne spominje ni moguće mjesto ni ulogu bosanskog sandžaka i njegove vojske. Iako je, kao što je ranije objašnjeno, ovaj tekst zasnovan na vjerodostojnim izvještajima, čudno je da se sandžak Hercegovina ističe kao pogranični sandžak s Ugarskom, kada je Celâlzâde vrlo dobro poznao geostratešku situaciju.

Dapače, on u istom ovom djelu, kod opisa napada “nevjernika na tvrđavu Solin” 1537. godine, opisuje Bosanski sandžak kao zemlju odakle se vrše osvajanja (*dâr ’ul-futûh*), te kao vrt gazija i mudžahida i ognjište džihada.¹⁵ Autor je zasigurno imao dovoljno znanja o uvjetima na ovom dijelu osmanske granice da se upusti u nešto šire opise i zabilježi ponešto o okolnostima napada i o krajevima u kojima se dogodio. Pa ipak ne možemo reći da je on vršio selekciju informacija, tj. da je zbog nekih razloga odlučio prešutjeti stvari koje je znao. Radi se o tome da je on upravo zabilježio sve što je mogao znati kao kroničar, tj. kao pisac jednog djela čiji je sadržaj i način izlaganja bio definiran samim žanrom. To znači da je on kao pisac osmanske kronike bilježio samo izvještaj o događaju kakav je stigao u Istanbul, dakle nešto što bi se moglo definirati kao službena verzija. On je tu verziju kao kroničar mogao jezično i stilski dotjerati, ali joj u pravilu nije dodavao svoja mišljenja, iskustva ili interpretacije. Među osmanskim kroničarima bilo je autora koji su svojim zapisima dodavali glasine, anegdote i razne obavijesti koje su stizale neslužbenim kanalima, ali takav je sadržaj uvijek bio odijeljen u posebnim poglavljima koja su dodavana uvijek iza glavnog teksta. Celâlzâde nije odabrao pisati takav, recimo tako, podžanr kronike. Isto tako, njegov izbor nije bio ni pisati kroniku koja bi uključivala razmatranja ranije povijesti, što bi mu omogućilo da uvrsti ono što je znao o susjedstvu Skradina. Kao rezultat toga, iako štur, njegovi opisi doista izražavaju izvještaje koji su stizali u prijestolnicu carstva. Kao povijesni izvor, njegov nam opis osmanskog osvojenja Skradina ne daje iscrpne podatke, ali nam pored informacija koje daje, ujedno omogućava uvid u to što se 1522. čulo o Skradinu u osmanskoj prijestolnici i u samom središtu osmanske moći.

---

¹⁵ *Tabakât*, 280b.

Literatura:

1. Bosworth, C.E. "K̲haybar." *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. Edited by: P. Bearman, Th. Bianquis, C. E. Boswoerth, E. van Donzel and W. P. Heinrichs. Brill, 2008. Brill Online.
2. Kappert, Petra (ed.). *Geschichte Sultan Süleymân Kânûnîs von 1520 bis 1557, oder Tabakât ül-Memâlik ve Derecât ül-Mesâlik von Celâlzâde Mustafa gennant Koca Nişâncı*. In Faksimile hrsg. Nach der Berliner Handschrift. Priredila Petra Kappert (Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland), Wiesbaden: Franz Steiner Verlag GmbH, 1981.
3. Melikoff, Irene. "Ghâzî," *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. Edited by: P. Bearman, Th. Bianquis, C. E. Boswoerth, E. van Donzel and W. P. Heinrichs. Brill, 2008. Brill Online.
4. Şahin, Kaya. *In the Service of the Ottoman Empire: Celalzade Mustafa (ca. 1490-1567), Bureaucrat and Historian*, University of Chicago, 2007., doktorska dizertacija.
5. Stillman, Norman. *The Jews of Arab Lands: A History and Source Book*, Philadelphia: The Jewish Publication Society of America, 1979., pp. 17-19; 145-149.
6. Tyan E. "Djihâd" *Encyclopedia of Islam, Second Edition*. Edited by: P. Bearman, Th. Bianquis, C. E. Boswoerth, E. van Donzel and W. P. Heinrichs. Brill, 2008. Brill Online.
7. Uzunçarşılı, I. H. "Onaltıncı Asır Ortalarında Yaşamış Olan İki Büyük Şahsiyet: Topyalı Celâl zâde Mustafa ve Salih Çelebiler," *Belleten* 22 (87): 391-441.

Snježana Buzov

UDC: 94 (497.5 Skradin) "15"

94(=163.46: =512.161.) "15"

Original scientific paper

ON GHAZIS AND KHAYBAR: THE OTTOMAN CONQUEST OF SKRADIN IN THE CHRONICLE OF MUSTAFA CELÂLZÂDE

Summary: *This paper focuses on analysis of a contemporary Ottoman description of the conquest of Skradin (1522.). The text analyzed here is an excerpt from the *Tabakât ül-Memâlik ve Derecât ül-Mesâlik (Echelons of Ottoman Dominions and Hierarchy of Paths)* written by the famous Ottoman historian and chief chancellor of the Ottoman Empire Mustafa Celâlzâde. The analysis focuses on the content, selection, and style of the description, as well as the significance of the information given in it. Like his counterparts in the countries along the Ottoman borders Celâlzâde uses the rhetorics of the conflict of two religions: Islam and Christianity. Another feature of his work is a virtual absence of the context of the events he describes. Following the form the type of the Ottoman chronicle that requires recording of reports (*ahbâr*) Celâlzâde records only the content of the reports he receives, rather than everything he may have known about their subject. Some of the information in Celâlzâde's account of the Ottoman conquest of Skradin contradicts modern scholarly interpretation of the early sixteenth-century Ottoman conquests in Dalmatia. Thus, for example, he informs us that the initiator of the attack on Skradin and its conqueror was Mahmud beg, the governor (*sanjakkbey*) of Herzegovina, not Husrev beg, then Bosnian governor as usually claimed in modern scholarly literature. Also, his account places emphasis and gives importance to the battle between two armies at an unidentified battlefield near Skradin rather than to the final battle at the fortress of Skradin.*

Key words: *Celâlzâde, Skradin, Ottoman conquest, Mahmud Beg, Bektaş aga, religious conflict, chronicle*

Snježana Buzov

UDC: 94 (497.5 Skradin) ”15”

94(=163.46: =512.161.) ”15”

Lavora scientifico originale

SCARDONA NELLA CRONICA STORIA DI MUSTAFA CELÂLZÂDE

Riassunto: *Questo lavoro offre l'analisi di una descrizione ottomana attuale dell'occupazione di Scardona (1522.) il cui autore è un storiografo ottomano molto popolare e un funzionario alto dell'Impero ottomano di Mustafa Celâlzâde. Il lavoro esamina alcune domande: che cosa, come e perchè Celâlzâde nota nella sua opera. Come nella letteratura simile del Cinquecento in Europa, anche qui si usa la retorica del confronto di due religioni, la quale prende la parte maggiore. Quasi è completamente assente il contesto degli avvenimenti nella regione ampia, perchè seguendo le richieste dei generi, Celâlzâde nota solo il contenuto delle notizie che sono venute nella capitale ottomana. Specialmente metta da parte il dato che l'iniziatore della battaglia era il sangiacato erzegovese Mahmudbeg, ma non il sangiacato bosniaco Husrevbeg. Celâlzâde anche dice che la battaglia determinante per Scardona si è svolta al terreno aperto vicino a fortezza, ma non nell'attacco alla fortezza stessa.*

Parole chiavi: *Celâlzâde, Scardona, conquista ottomana, Mahmud beg, Bektas aga, confronto religioso, cronica.*